เรื่อง เปิดบันทึกประวัติศาสตร์: “พะโป้” คหบดีป่าไม้ผู้ศรัทธาแห่งนครชุม กับตำนาน “บ้านห้าง ร.5”

The Office Of Academic Resource Information And Technology

Academic Resource Information And Technology

รายละเอียด

เปิดบันทึกประวัติศาสตร์: “พะโป้” คหบดีป่าไม้ผู้ศรัทธาแห่งนครชุม กับตำนาน “บ้านห้าง ร.5”
เรียบเรียงโดย สำนักข่าวกาขาว

ท่ามกลางชุมชนเก่าแก่ริมลำน้ำปิงแห่งนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ยังมีเรือนไม้หลังหนึ่งยืนหยัดอยู่ท่ามกลางกาลเวลา ชาวบ้านเรียกขานกันว่า “บ้านห้าง ร.5” หรือในบางเอกสารเรียกว่า “บ้านห้างล่ำซำ” เรือนไม้หลังนี้มิได้เป็นเพียงสถาปัตยกรรมเก่าแก่ หากแต่เป็นร่องรอยของยุคสัมปทานป่าไม้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างเชื้อชาติในสยาม และเรื่องราวของ “พะโป้” คหบดีชาวกะเหรี่ยงผู้ฝากรอยศรัทธาไว้กับแผ่นดินนครชุมตราบจนปัจจุบัน รากเหง้าจากมะละแหม่ง สู่คหบดีไม้แห่งลุ่มน้ำปิง

“พะโป้” หรือ “หม่องสุภอ” เป็นชาวกะเหรี่ยงจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ซึ่งในยุคนั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษ ก่อนจะเข้ามาดำเนินกิจการสัมปทานป่าไม้ในสยามช่วงรัชกาลที่ 5 ข้อมูลจากบันทึกท้องถิ่นและงานเรียบเรียงประวัติศาสตร์หลายแห่งระบุว่า พะโป้มีสถานะเป็น “คนในบังคับอังกฤษ” ซึ่งเอื้อให้สามารถดำเนินธุรกิจสัมปทานไม้ในยุคนั้นได้สะดวกยิ่งขึ้น พื้นที่ทำไม้สำคัญของพะโป้อยู่บริเวณคลองสวนหมาก เมืองนครชุม และพื้นที่ในเขตมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งในเวลาต่อมากลายเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปิง ความสัมพันธ์กับ “พญาตะก่า” และการบูรณะพระบรมธาตุนครชุม บันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลายสายกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพะโป้กับ “พญาตะก่า” หรือ “หม่องจันวงศ์” คหบดีชาวพม่าผู้มีบทบาทสำคัญในการบูรณะวัดพระบรมธาตุนครชุม โดยมีข้อมูลระบุว่า พญาตะก่าเป็นผู้ริเริ่มการบูรณะองค์พระบรมธาตุในช่วงรัชกาลที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนที่พะโป้จะเข้ามารับช่วงดำเนินการต่อภายหลัง การบูรณะครั้งสำคัญดังกล่าว ทำให้เกิดเจดีย์ทรงมอญ-พม่าขนาดใหญ่ซึ่งครอบองค์เจดีย์เดิมไว้ภายใน อันสะท้อนอิทธิพลศิลปกรรมพม่าและแรงศรัทธาของกลุ่มคหบดีป่าไม้ในยุคนั้น อย่างไรก็ตาม รายละเอียดเชิงโบราณคดีเกี่ยวกับโครงสร้างเดิมภายในองค์พระเจดีย์ ยังเป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์และผู้ศึกษาท้องถิ่นบางส่วนตีความแตกต่างกัน “บ้านห้าง ร.5” ร่องรอยแห่งยุคสัมปทานไม้ หนึ่งในหลักฐานสำคัญที่สุดของยุคพะโป้ คือ “บ้านห้างพะโป้” เรือนไม้สองชั้นริมคลองสวนหมาก ซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏอยู่ในชุมชนนครชุม ตัวอาคารมีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกผสมพื้นถิ่น สร้างด้วยไม้เนื้อแข็งหรือ “ไม้เบญจพรรณ” ที่หาได้จากป่าไม้ในพื้นที่กำแพงเพชรยุคนั้น สะท้อนความรุ่งเรืองของกิจการสัมปทานไม้ในอดีต ข้อมูลจากวารสารเมืองโบราณ บันทึกท้องถิ่น และเว็บไซต์หน่วยงานท้องถิ่นหลายแห่ง ระบุสอดคล้องกันว่า บ้านห้างหลังนี้ “เล่ากันว่า” พะโป้ซื้อต่อมาจาก “พระยาราม” ก่อนใช้เป็นทั้งบ้านพักและสำนักงานห้างทำไม้ แม้ปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานสัญญาซื้อขายหรือเอกสารกรรมสิทธิ์ยุคแรกอย่างเป็นทางการ แต่ข้อมูลดังกล่าวปรากฏซ้ำในเอกสารและคำบอกเล่าท้องถิ่นต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน วันที่นครชุมต้อนรับพระมหากษัตริย์ หนึ่งในเหตุการณ์สำคัญที่สุดของบ้านห้างพะโป้ คือการมีความเกี่ยวข้องกับการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2449 บันทึกจากพระราช

The Office Of Academic Resource Information And Technology

นิพนธ์เสด็จประพาสต้นกล่าวถึงพะโป้และ “อำแดงทองย้อย” ภรรยาของพะโป้ ซึ่งเป็นหญิงไทยในพื้นที่นครชุม โดยข้อมูลท้องถิ่นหลายแห่งระบุว่าอำแดงทองย้อยเป็นบุตรสาวของผู้ใหญ่บ้านในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีบันทึกว่าพระองค์เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรและฉายพระรูปร่วมกับชาวบ้านบริเวณบ้านพะโป้และบ้านผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานที่ตรวจสอบได้ในปัจจุบัน พบว่าพระองค์เสด็จกลับไปประทับแรมบนเรือพระที่นั่ง มิได้ประทับค้างคืนบนเรือนดังกล่าว เหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้เรือนไม้หลังนี้กลายเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวนครชุมว่า “บ้านห้าง ร.5” มาจนถึงปัจจุบัน สายสกุล “รัตนบรรพต” และการสืบทอดความทรงจำ ภายหลังยุคของพะโป้ ทายาทสายตระกูลได้ใช้นามสกุล “รัตนบรรพต” ซึ่งเชื่อมโยงกับความศรัทธาที่มีต่อองค์พระบรมธาตุนครชุม ปรากฏชื่อ “นายทองทรัพย์ รัตนบรรพต” ในฐานะบุตรของพะโป้และอำแดงทองย้อย และต่อมา “อาจารย์กัลยา รัตนบรรพต” ผู้เป็นทายาทรุ่นหลัง ได้มีบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลประวัติศาสตร์ของบ้านห้างและชุมชนนครชุมแก่คณะผู้ศึกษาและนักวิชาการท้องถิ่น “บ้านห้างล่ำซำ” กับสถานะในยุคปัจจุบัน ปัจจุบัน อาคารแห่งนี้ปรากฏชื่อในสื่อและเอกสารสาธารณะบางแห่งว่า “บ้านห้างล่ำซำ” สะท้อนความเกี่ยวข้องของตระกูลล่ำซำกับการครอบครองอาคารในระยะหลัง อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน ยังไม่พบเอกสารกรรมสิทธิ์สาธารณะที่เปิดเผยอย่างเป็นทางการ จึงยังไม่สามารถยืนยันรายละเอียดทางกฎหมายได้ครบถ้วนทั้งหมดแม้ตัวอาคารจะชำรุดไปตามกาลเวลา และบางช่วงมีการติดประกาศห้ามขึ้นบนตัวเรือนเพื่อความปลอดภัย แต่ “บ้านห้างพะโป้” ยังคงเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์สำคัญของประวัติศาสตร์นครชุม และเป็นหลักฐานมีชีวิตของยุคสัมปทานไม้ในลุ่มน้ำปิง พะโป้: ตัวตนในตำนานและชีวิตจริงที่นครชุม หลายคนรู้จัก “พะโป้” ผ่านโศกนาฏกรรมรักจากปลายนิ้วของนักเขียน แต่สำหรับชาวนครชุม พะโป้คือชายผู้สร้างตำนานที่จับต้องได้มากกว่านั้น เขาคือคหบดีผู้มั่งคั่งที่ใช้หยาดเหงื่อจากธุรกิจป่าไม้ มาทำนุบำรุงพระศาสนาและวางรากฐานเศรษฐกิจให้ชุมชนริมน้ำปิงจนรุ่งเรืองถึงขีดสุด แม้ในวันนี้บ้านห้างหลังเก่าจะทรุดโทรมไปบ้างตามวัย หรือความจริงบางแง่มุมจะยังพร่าเลือนอยู่ในร่องรอยประวัติศาสตร์ แต่ทุกครั้งที่มองไปยังยอดเจดีย์วัดพระบรมธาตุฯ เราจะรู้ดีว่าจิตวิญญาณของพะโป้ไม่เคยจากไปไหน...ท่านยังคงสถิตอยู่ในความศรัทธาและความทรงจำของชาวนครชุม ตราบชั่วฟ้าดินสลาย หมายเหตุจากสำนักข่าวกาขาว บทความนี้เรียบเรียงจากข้อมูลในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต้น เอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วารสารเมืองโบราณ ฐานข้อมูลท้องถิ่น และคำบอกเล่าของผู้ศึกษาในพื้นที่ เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลบางส่วนยังเป็นประเด็นที่มีการตีความแตกต่างกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และอาจเปลี่ยนแปลงได้หากมีการค้นพบหลักฐานใหม่เพิ่มเติมในอนาคต

The Office Of Academic Resource Information And Technology

อ้างอิงข้อมูล

ศิลาจารึกนครชุม หลักที่ 3 พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต้น พ.ศ. 2449
ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 20
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 19 ฉบับที่ 2

ฐานข้อมูลท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ข้อมูลเทศบาลตำบลนครชุม

งานเรียบเรียงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดย อ.สันติ อภัยราช

คำสำคัญ : สำนักข่าวกาขาว พะโป้ บ้านห้างร5 บ้านห้างล่ำซำ รัตนบรรพต นครชุม กำแพงเพชร ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประพาสต้น วัดพระบรมธาตุ

ที่มา : สำนักกาข่าว กำแพงเพชร

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2026-07-15

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2418&code_db=610001&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology